

PIOTR ŁOSSOWSKI: *Stosunki polsko-estońskie 1918-1939*. Instytut Bałtycki, Gdańsk 1992, 210 ss.

Stosunki polsko-estońskie w okresie międzywojennym były dotąd stosunkowo mało znane. Nie miały większego znaczenia politycznego i nie budziły większego zainteresowania. P. Łossowski podjął jednak ten temat w ślad za swoimi studiami litewskimi. Autor miał dostęp do archiwaliów polskich zdeponowanych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie i to zarówno dotyczących spraw ogólnopolitycznych, gospodarczych, jak i czysto wojskowych. Zapoznał się ponadto z relacjami, wspomnieniami, publicystyką i prasą. Zebrał bogaty materiał źródłowy, który pozwolił temat ten opracować w sposób zadowalający. Praca składa się z 7 rozdziałów, wstępu, zakończenia. W książce umieszczono też streszczenie w języku angielskim oraz kilka oryginalnych zdjęć.

Estonia odzyskała niepodległość w lutym 1918 r. W swym dążeniu do zachowania suwerenności czuła się ustawicznie zagrożona ze strony ZSRR. W Polsce szukała wsparcia i opieki. Oba państwa nie graniczyły ze sobą i nie miały problemów spornych. W porównaniu z Estonią Polska była państwem dużym i wydawało się silnym. Wojna 1920 r. z Rosją Radziecką wydawała się potwierdzać jej mocarstwowość. Przywódcy Estonii od początku zabiegali o porozumienie i współpracę, natomiast w Polsce do sprawy tej odnoszono się z rezerwą. Gorącym rzecznikiem współpracy z Estonią był L. Wasilewski. Piłsudski zajmował postawę wyczekującą. Dopiero 6 października 1919 r. nastąpiło uznanie Estonii *de facto*. Podjęto współpracę licząc na wygranie jej przeciw Litwie w walce o stworzenie paktu bałtyckiego. Uznanie *de iure* nastąpiło dopiero w styczniu 1921 r. po uznaniu jej przez Radę Najwyższą Ententy. Było to dla Polski kompromitujące i dokument oficjalny antydatowano na dzień 31 grudnia 1920 r. (ss. 19-20).

Współpraca polsko-estońska obejmowała szeroki wachlarz problemów, najpewniejszy wyraz znajdujący w dziedzinie ogólnopolitycznej i wojskowej, najsłabszy w gospodarczej. Oba państwa miały bowiem podobną strukturę ekonomiczną, co nie sprzyjało wymianie handlowej. W ramach współpracy wojskowej i politycznej udzielano informacji, prowadzono ożywioną wymianę doświadczeń zwłaszcza w kwestii zagrożenia radzieckiego i komunistycznego. W Polsce studiowało lub przebywało na stażach wielu oficerów estońskich. W sporze polsko-litewskim o Wilno Estowie jednoznacznie popierali stronę polską. Zajmowali też niechętnie stanowisko wobec Niemiec.

Współpraca ta załamała się jesienią 1938 r. Opinia publiczna Estonii potępiła politykę polską wobec Czechosłowacji. Jednocześnie Niemcy podjęli próby wejścia na teren Estonii wysyłając swoje delegacje i czyniąc gesty sympatii. Strona polska odczytała to błędnie jako przejaw zbliżenia estońsko-niemieckiego, do którego faktycznie nie doszło (s. 194). Doprowadziło to jednak do wzrostu nieufności w stosunkach polsko-estońskich. Estończycy z kolei sądzili, że Polska zaostrożając stosunki z Niemcami, zmieniła swoje stanowisko wobec ZSRR, co spowodowało wzrost nieufności do Polski (s. 195).

Zdaniem Łossowskiego Estonia, mimo braku formalnego układu, była faktycznie sojusznikiem Polski (s. 202). Do jesieni 1939 r. stosunki wzajemne, mimo rodzącej się nieufności, układały się dobrze. Estonia podtrzymywała swoje pierwotne stanowisko wobec Polski. Jednak 20 września 1939 r. zerwała stosunki z Polską. Nastąpiło to po słynnej ucieczce polskiego okrętu podwodnego ORP „Orzeł” z portu w Tallinie. Rząd ZSRR wyzyskał incydent, oskarżył Estonię o wrogą działalność i zagroził jej swymi sankcjami. W tej sytuacji Estonia ugięła się i poprosiła poselstwo polskie o opuszczenie Tallina. Stosunki wzajemne wznowiono dopiero 2 lipca 1992 r.

Praca jest bogata faktograficznie. Przynosi dużo informacji szczegółowych i ciekawych interpretacji ogólnych.

Antoni Czubiński